

М. ВУКИЋЕВИЋ
Р. РИСТАНОВИЋ

Илустрована
**ИСТОРИЈА
СРБИЈА**
ЗА ДЕЦУ

Илустрације
Дарко Гркинић

СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА
2023

© Српска књижевна задруга, 2023.

САДРЖАЈ

Први део

СРПСКИ НАРОД У СТАРИЈОЈ ИСТОРИЈИ

СТАРА ПОСТОЈБИНА	9
Живот и управа 9 • Вера 11 • Обичаји 11	
НАША ОТАЏБИНА ПРЕ ДОЛАСКА СРБА	12
Сеоба и нова постојбина 13 • Примање Хришћанства и писменост 13	
ЖУПАНИ, КРАЉЕВИ, ЦАРЕВИ, ДЕСПОТИ	17
Стефан Војислав (1034–1051) 18 • Живот Срба у новој постојбини 19 •	
Стефан Немања (1168–1196) 20 • Први рат с Грцима 21 • Други рат с Грцима 22 •	
Стефан Првовенчани (1196–1228) 23 • Свети Сава (1175–1236) 24 • Краљ	
Милутин и Стефан Дечански (1281–1321 и 1321–1331) 27 • Стефан Душан	
(цар српски 1331–1355) 28 • Цар Урош (1355–1371) 32 • Краљ Вукашин 33 •	
Кнез лазар 1371–1389 34 • Бој на Косову 36 • Стефан Високи (1389–1427) 36	
ЗЕТА	38
Балшићи 38 • Црнојевићи 39	
СРБИЈА	41
Ђурђе Смедеревац (1377–1456) 41 • Пропаст Србије (1459) 42 • Пропаст Босне	
и Херцеговине 42 • Под Турцима 44 • Хајдуци и Ускоци – Велика сеоба 45 •	
Кочина Крајина 47 • Јаничари и дахије 48	
ПРВИ УСТАНАК (1804. године)	49
Бој на Иванковцу (1805. године) 51 • Бој на Мишару (1806. године) 52 •	
Бој на Суводолу (1809. године) 53 • Бој на Чегру (1809. године) 54 •	
Бојеви на Варварину и на Лозници (1810. године) 55 • Бој на Неготину	
(1813. године) 56 • Бој на Равњу (1813. године) 57 • Пропаст Србије	
(1813. године) 58 • Уређење за време устанка 58 • Страдање Срба	
(1814. године) 59	

ЦРНАГОРА ПОД ТУРЦИМА	61
Владика Данило Петровић Његош (1697–1735) 61 • Петар I Петровић Његош (1782–1830) 62	
ДРУГИ СРПСКИ УСТАНАК (1815. године)	63
Бојеви на Руднику, Љубићу и Чачку 64 • Бојеви на Пожаревцу и Дубљу 64 • Милош се мири с Турцима 65 • Влада Милошева 66	
ЦРНА ГОРА	69
Владика петар II Петровић Његош (1830–1851) 69	
СРБИ У АУСТРИЈИ (до 1848. године)	70
СРБИЈА	71
Кнез Михаило 71 • Кнез Александар Карађорђевић 71 • Мађарска буна 73 • Влада кнеза Александра 73 • Друга влада кнеза Михаила 74 • Кнез и краљ Милан 74 • Краљ Александар 75	
ЦРНА ГОРА ПОД КНЕЗОВИМА	76
СРБИЈА	78
Краљ Петар I 78 • Ослобађање свих Срба од Турака 79 • Рат с Бугарима (1913. године) 80	
ПРВИ СВЕТСКИ РАТ (1914–1918.)	83

Други део
СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛАВИЈИ

КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА	89
ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ	101
СОЦИЈАЛИСТИЧКА ЈУГОСЛАВИЈА	116
БЕЛЕШКА О КЊИЗИ И АУТОРИМА	135
МАЊЕ ПОЗНАТЕ РЕЧИ	137

ници, поред оца Симеона. Наша га црква слави као свеца, јер је он много радио на утврђивању православне вере у Србији. Подигао је манастир *Жицу*, и написао Живот свога оца Немање.

СВЕТИ САВА

(1175-1236)

Најмлађи Немањин син звао се Растко. Био је благе и мирне нарави, и није волео да се игра као остала деца, него је највише времена проводио у читању књига. Кад му је било седамнаест година, дођу његовом оцу калуђери из Свете Горе да траже прилог за свој манастир. Међу тим калуђерима био је један Рус, који је Растку врло лепо причао о Светој Гори, и како тамо калуђери проводе побожан живот у тишини. То се Растку допадне, па се договори с калуђерима да с њима бежи у Свету Гору.

Сутрадан замоли оца да му допусти ићи у лов. Оцу то буде по вољи, пусти га и он оде с пратњом у шуму. Тамо се искраде од пратилаца, састане се с калуђерима и оде у Свету Гору.

Кад је било предвече, врате се пратиоци у двор и испричају како је нестало Растка, и како су га цео дан узалуд тражили. Свима буде жао, а највише његовим родитељима, па разашаљу људе на све стране да га траже, али узалуд. Најпосле, Немања се досети да му је син дуго разговарао с калуђерима, па посумња да је отишао с њима у Свету Гору. Зато одмах пошаље људе да га тамо потраже.

Војвода, с неколико коњаника, оде у Свету Гору, и заиста тамо нађе Растка. Хтео га је одмах вратити, али и он и пратиоци беху веома уморни, зато заноће. Преконоћ, пострижу калуђери Растка и уведу га у монашки ред.

Сутрадан, спреми се војвода с пратиоцима на пут и затражи да поведе Растка, али му калуђери кажу да се Растко постригао. Војвода стане да прети калуђерима, а у томе се са куле јави Растко, у калуђерском оделу, и каже им да иду кући, јер је сад све доцкан. Затим баци своје световно одело и одсечену косу, да војвода покаже родитељима. Ожалошћен, војвода се врати и исприча Немањи шта се догодило. И тако Растко остане у манастиру *Русику*. После неколико месеци, пређе у манастир *Вайоидег*, где га игуман ватопедски рукоположи за монаха (калуђера) и назове га монах *Сава*.

У том манастиру живео је правим калуђерским животом, проводио време у молитви, посту, неговању болесника, помагању бедних и невољних. Давао је обилате дарове свима светогорским манастирима, а сам је живео сиротињски и испоснички, мада су му родитељи слали много новаца.

Долазак Савин у Србију. – Године 1207. дошао је у Србију, те донео тело свога оца и над тим телом измирио браћу. Очево тело положио је у гробницу у Студеници, па је и он ту остао, проповедао свето Јеванђеље, учио људе како треба да живе, а свештенике поучавао како ће боље вршити службу божју.

Сава постаје архиепископ. – После неколико година, врати се Сава поново у Свету Гору, а одатле оде грчком цару и патријарху и каже им како Срби немају свога архиепископа. Ови пристану да у Србији Србин буде архиепископ, па понуде њега да то прихвати. Сава се дуго томе опирао, али најпосле пристане, и патријарх га постави за првог српског архиепископа, 1219. године.

Затим се Сава врати у Србију, преко Свете Горе, одакле поведе доста свештениких лица у Србију. Срби га радосно дочекају, и он одмах установи девет *епископија*, и за епископе постави Србе. Над свима њима он је био старешина и седео је у манастиру Жичи. Пошто је венчао Стефана за краља, он крене у народ. Учио га је православној вери, а с братом договарао како да унапреди државу и цркву.

Пут у Јерусалим и смрт. – После смрти Стефанове, крене Сава у Јерусалим на Христов гроб. Тамо је, на Ускрс, са патријархом одслужио службу, а после обишао сва света места. Одатле се врати у Србију и почне подизати школе поред манастира и цркава у којима су учила српска деца. Због тога је и прозван *српски просветиошељ* и *учиошељ*, и зато га славе све српске школе.

Сава је био већ остарео и ослабео, зато намисли да још једном оде на Христов гроб. Пред полазак, сазове велики сабор у Жичи, и тада посвети свог ученика *Арсенија* за српског архиепископа, и преда му власт. Ту се опрости са свима и крене на пут. У повратку с Христовог гроба, сврати свом пријатељу бугарском цару Асену, у његову престоницу Трново, где на Богојављење, 1236. године одслужи службу божју. Том приликом назебе и умре ноћу, између 13. и 14. јануара исте године.

Бугарски цар свечано га сахрани, и после неког времена, Савин синовац *Владислав* пренесе његово тело у Србију, 1237. године и сахрани га у манастиру *Милешево*.

Ту је лежало његово свето тело све до 1594. године, а тада га узме *Синан-џа-ша* и одатле однесе на Врачар код Београда, и спали 27. априла исте године на Врачару.

Свети Сава је врло знатан за нас Србе. Он је утврдио православну веру у Србији, основао прве школе, написао правила по којима ће живети калуђери, описао живот својега оца Немање, много учинио да се утврди мир у земљи, те се зато много о њему пева, а још више прича.

КРАЉ МИЛУТИН И СТЕФАН ДЕЧАНСКИ (1281–1321 и 1321–1331)

После Стефана Првовенчаног, владали су неко време његови синови *Радо-слав*, *Владислав* и *Урош*.

За владе Урошеве, први пут у Србији, почели су ковати новац. Урош је имао два сина: *Драгушина* и *Милушина*.

Драгушин је владао само пет година, па уступи престо млађем брату Милутину, а за себе задржи земље између Дрине, Саве, Велике и Западне Мораве, које су се звале *Мачвом*, затим је владао и *Сремом* и североисточном *Босном*, као *сремски краљ*.

Милушин је био један од најзнатнијих српских владалаца. Увећао је српску државу, и успешно ратовао с Грцима и Бугарима. Подигао је много цркава и манастира, ковао новац. Владвао је четрдесет година, а умро 29. октобра 1321. године у своје краљевском двору у Неродимљу. Његово тело сахрањено је у Бањском манастиру, а одатле доцније пренето у Софију, где и данас почива.

Милутин је имао два сина: *Стефана* и *Константина*; наследио га је Стефан, који се на Богојављење 1322. године венча за краља.

Рат с Бугарима. – Стефан је морао ратовати с бугарским царем Михаилом, који позове у помоћ Грке. Битка је била на *Велбужду*, у којој су Бугари побеђени тако, да им и сами цар погине. Ту се истакао Стефанов син *Душан*.

Бугари Стефану понуде да уједини Бугарску са Србијом, али он не хтедне то учинити, него за бугарског цара постави Михаиловог сина, свог сестрића. Кад грчки цар чује како су прошли Бугари, врати се натраг.

Стефан је подигао манастир *Дечане*, стога се зове *Дечански*. Осим тога, близу Дечана, подигао је велику болницу, довео у њу веште лекаре и наредио да се у њој бесплатно лече сви они који својој бољци траже лека. Болеснике је и сам обилазио и тешио.

Смрт Стефанова. – Великаши наговоре Стефановог сина Душана да оцу отме престо, 1331. године. Дечански је био затворен у граду Звечану, где је ускоро и умро.

СТЕФАН ДУШАН

(цар српски 1331–1355)

У почетку Душанове владе, збаци Бугари с престола његовог рођака, и прогласе другог цара. Душан није хтео да ратује с њима због тога, него се још и ожени Јеленом, сестром бугарског цара, и тиме утврди пријатељство с Бугарима.

Рат с Грцима. – Одмах потом, нападне Душан, са својим шураком бугарским царем, на Грке. Дође до Сера, али Сер није могао освојити. Неколико година доцније, одметне се од грчког цара један његов војвода, и добегне Душану. С њим отпочне Душан с нападима на грчке земље, и дође под Солун. Том приликом, освојио је *Прилеј*, *Охрид*, *Косџур* и још неке грчке градове, али Солун не могне освојити. Затим се помири с грчким царем, али већину грчких земаља задржи.

Доцније освоји *Арбанију* и *Еџир*, и назове се *краљем Срба и Арбанаса*.

После смрти грчкога цара *Андроника*, настану у грчкој царевини немири. За време тих нереда, великаш *Јован Канџакузин* прогласи се за грчког цара, а затим побегне Душану, и с њим се споразуме да нападне Грке, па ко шта освоји, да је његово.

Душан освоји више од Канџакузина. Овоме то не буде право, па се завади с Душаном и оде у Азију, те доведе *Турке*, с којима удари на Душана. Душан га победи, потера Турке и освоји *Сер*, 1345. године, и прогласи се за цара.

Кад је тако увећао своју државу, о Ускрсу сазове скупштину у *Скопљу*. На тој скупштини, прогласи српског архиепископа *Јанићија за њаџријарха*, и овај га венча за *цара*, његову жену Јелену за *царицу*, а сина Уроша за *краља*. Успеси Срба

натерају Кантакузина да се измири са грчким царем. Душан ипак заузме целу *Тесалију*, и опет дође под Солун, али га ни тада није могао освојити.

Рат с босанским баном и Мађарима. – За време Душанове владавине, Босна је била зависна од Мађара, зато мађарски краљ заповеди босанском бану да нападне Душана. Овај с војском уђе у *Требније*, освоји *Гацко* и *Конавле*. Душанова војска била је тада на југу, према Грцима. Чим то чује, Душан покрене војску, уђе у Босну, освоји неке крајеве, поврати Хум, па се, преко Дубровника, врати натраг пред Грке, победи и њих, па оде на север, пред Мађаре, који због Хума беху с великом војском напали Србију. Мађарску војску Душан разбије у Грузи и претера је преко Саве, освоји најпре *Мачву* и *Београд*, затим *Клис* и *Скрадин* у Далмацији.

Смрт Душанова. – Док је он ратовао на северу с Мађарима, на његове земље, с југа, нападно Турци. Чим он то чује, остави војводе да ратују с Мађарима, а сам крене да одбије Турке и да сасвим освоји грчку царевину. За време припрема, разболи се и умре, 20. децембра 1355. године. Тело му је сахрањено у *Призрену*, у цркви Св. Арх. Михаила.

Државно уређење за време Душаново. – Од свих српских владара, најзнатнији је цар Душан. Он је наставио Немањино и Милутиново дело, те је за време његове владавине Србија постала најснажија држава на Балканском полуострву. Да би лакше управљао земљом, он ју је поделио на *области*, а области на *жује* и *градове*. Жупама су управљали *жујани*, чија је власт прелазила на потомке, а у градовима је постављао чиновнике који су се звали *кефалије*. Пограничне жупе звале су се *крајине*, а њихови жупани *крајишници*. У селима, старешине су били *кнезови*, а звали су се и *премућури*.

За време Душаново српска црква била је независна. Њен старешина звао се *патријарх*, њему су били потчињени *митрополиџи*, *епископи* и *протојереји*. Манастирима су управљали *архимандрити* и *ијумани*. За болесне и немоћне, Душан је поред манастира и цркава подизао добро уређене *болнице*, у којима су радили вешти лекари. Болнице су издржаване од манастирских прихода.

Народ. – Становници Душанове Србије делили су се на властелу и прости народ (себре). Властела се делила на малу и велику властелу. Само су људи из властеле могли бити *чиновници* и заповедници војске. Властела је имала доста земаља,

које су се звале *баштине*. Баштине је обрађивао прости народ, који се делио на *слободне* људе (који у имали своје земље и цару плаћали порез), на *йолуслободне*, који су живели на властелинским и манастирским земљама, а своје земље нису имали. Било је још и *ошрока* (робова).

Занимање. – За време Душанове владавине, сточарство је било јако развијено, јер су стоку гајили сви, почев од простог народа до владара. Сам Душан имао је много стоке, а нарочито добрих коња.